

Funded by
the European Union

Podpora AKTIVNÍHO a odpovědného občanství ve školách

Jak posoudit relevanci důkazů

Toolkit

1. Metodika pro učitele (list pro učitele)

MODUL 4 Dejte informacím smysl

GYMNÁZIUM
JOSEFA RESSELA

Sukromna základna
škola
Felix

Slovakia

odpo
vědná
společ
nost

Learnable

www.ecece.org

WSB University

Podpora Evropské komise pro produkci této publikace nepředstavuje souhlas s obsahem, který odráží pouze názory autorů, a Komise nenes odpovědnost za jakékoli použití informací v ní obsažených.

Tato metodika byla vytvořena v rámci projektu ACTIVE financovaného z programu Erasmus+

Organizace odpovědná za zpracování materiálu: Odpovědná společnost, z.s.

Vytvořeno ve spolupráci s partnery projektu

Tato práce podléhá licenci [Creative Commons Attribution- ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

Autorství: Odpovědná společnost, z.s.

autoři: Mareš, Matěj a spol.

Přeloženo a editováno z anglického originálu

Verze 1.1

květen 2023

Konspirační teorie

Při vysvětlování konspirační teorie bychom mohli jít obráceně a poukázat na to, že výše uvedené principy (viz kapitola 4.4) pro pochopení smyslu informací konspirační teorie nesplňují.

Konspirační teorie se většinou používají jako **důkaz, který prošel testem „Stéblo ve větru“**. Příkladem: někdo z toho mohl mít zisk, a tak to udělal. To však není ani dostatečný, ani nezbytný důkaz k prokázání hypotézy (viz výše).

Konspirační teorie většinou porušují výše uvedené principy tím, že:

- **Používání manipulativních technik a argumentů** (viz Modul 2)
  - Falešní experti, obětní beránek (hledání společného nepřítele), ad-hominem útoky;
  - **Falešné dichotomie** (argument „buď, anebo klam“): *odmítnutí jedné možnosti, konspirační teorie zdánlivě poskytuje důkaz pro druhou možnost* (aniž by viděl jiné možnosti);
  - **Logický omyl a nekoherence**:
- Abyste je mohli překonat, **musíte v mnoha případech hlouběji (alespoň do určité míry) porozumět problému**, jinak nebudete schopni vidět falešnou dichotomii nebo logicky chybné „argumenty“
  - protože logika je založena na dostupných datech a informacích (viz modul 2), pokud nemáte přístup k relevantním znalostem o problému, ve skutečnosti nemůžete vidět mezery v těchto argumentech (viz také informační mezera popsána v Modulu 2).
- **Konspirační teorie jsou často podporovány nevalidními nebo přímo lživými informacemi**
  - Ale na druhou stranu je často mylně vnímáno, že konspirační teorie musí být založena na falešných informacích. Nemusí to tak být (na základě faktů lze použít falešné dichotomie a logický omyl).
- **Konspirační teorie jsou nekoherentní**
  - ✓ **Důkazy musí být v souladu s ostatními důkazy a musí být váženy podle jejich síly a relevance.**
  - ✓ Zvažte relevantní kritéria pro posouzení platnosti argumentů.
  - ✓ Soudržnost vysvětlení a argumentů.
    - logická soudržnost a **soudržnost dat/argumentů/teorií**;
    - být si vědom **manipulativních technik** (logický omyl, falešné dichotomie) (modul 2);
  - ✓ Posuzuje kritéria pro **potvrzení nebo vyvrácení hypotézy** (viz Posouzení důkazů);
    - Důkaz by měl poskytnout potvrzení kauzality – že se něco stalo kvůli něčemu; zásah (akce) vede k určitému dopadu.
- **Spiknutí nevidí (nerozumí) předpokladu, na kterém je založeno** (viz výše)
  - ✓ Posuďte všechny nezbytné **předpoklady**, které musí být splněny, aby byl závěr považován za pravdivý (viz Posouzení důkazů - Obručový test).
- **Šiřitelé konspiračních teorií vyvolávají pochybnosti, aby nás odvedli od skutečného významu**
  - Snaha o znejistění a nalomení důvěry ve smyslu: „vše může být pravda“, „nikdo stejně přesně neví, jak to je“ apod.
  - Použití pochybností jako falešného argumentu (ve skutečnosti Falešná dichotomie) ignorování relevantních důkazů (ignorování skutečné váhy a relevance důkazů);

- „argument“, že by to mohla být nějaká jiná příčina (něco jiného), že vědecké důkazy jsou nejisté;
- spojené se zahlcením veřejného diskurzu množstvím „důkazů“ (platných nebo/a falešných) (viz zkrslení reprezentativnosti v modulu 2)
- Je dobře zdokumentováno, že pochybnosti používá tabákový průmysl a popírači změny klimatu jako jeden z hlavních nástrojů k šíření dezinformací¹.

SHRNUTÍ Použijte výše uvedená kritéria ve třídě, když budete konfrontováni s konspirační teorií, abyste studentům ukázali stěžejní aspekty, na kterých je konspirace založena. Tj. nezaměřujete se jen na „odhalení“ konspirace (na základě důkazů), ale i na to, aby studenti skutečně porozuměli principům, na kterých je konspirace postavena.

---

¹ Můžete najít výzkumné práce týkající se této problematiky nebo toto téma bylo docela dobře zpracováno seriálem BBC [How They Make Us Doubt Everything](#).